

HUOMAUTUKSIA

- ¹ Artikkelin „*Kysymykseen tehdastilastoistamme (Prof. Karyshevin uusia tilastollisia urotekoja)*” julkaistiin V. I. Leninin kirjoituskokoelmassa „*Taloustieteellisiä tutkielmia ja kirjoituksia*”, joka ilmestyi lokakuussa 1898 (kokoelman kansi- ja nimilehdillä on ilmestymisvuodeksi osoitettu 1899).— 1.
- ² „*Mir Bozhi*” („*Maaailma*”), suuntaukseltaan liberaalinen kirjallinen ja tieteellis-populääriin kuukausijulkaisu, joka ilmestyi Pietarissa vuodesta 1892 vuoteen 1906. Vuonna 1898 siinä julkaistiin Leninin kirjoittama arvostelu A. Bogdanovin kirjasta „*Lyhyt taloustieteen oppikurssi*” (ks. tätä osaa, s. 33). Vuodesta 1906 vuoteen 1918 tämä julkaisu ilmestyi nimellä „*Sovremennyi Mir*” („*Nykymaaailma*”).— 15.
- ³ *N. —on* eli Nikolai —on (N. F. Danielsonin salanimi), eräs XIX vuosisadan 80—90-luvun liberaalisen narodnikkilaisuuden ideologeja.— 15.
- ⁴ Lenin tarkoittaa kirjaansa „*Kapitalismin kehitys Venäjällä*” (ks. Teokset, 3. osa, ss. 1—541).— 16.
- ⁵ Tiedot Venäjän keisarikunnassa tammikuun 28 (helmikuun 9) p:nä 1897 toimitetusta ensimmäisestä yleisestä väenlaskusta julkaistiin vuosina 1897—1905. Lenin käytti tämän väenlaskun yhteenvetoja teoksensa „*Kapitalismin kehitys Venäjällä*” uusintapainosta julkaitaessa v. 1908 (ks. Teokset, 3. osa).— 28.
- ⁶ Ks. K. Marx, „*Pääoma*”, III osa, 1936, ss. 640—641.— 39.
- ⁷ *Kolonit* — maanvuokraajia muinaisessa Rooman valtakunnassa, jotka vuokrasivat vähäisiä maapalstoja maan suuromistajilta. Kolonit maksoivat maapalstojen käyttämisestä luontais- tai rahaveroa. Myöhemmin, kolonien velkaannuttua maanomistajat tekivät heidät maaorjiksi.— 40.
- ⁸ Ks. K. Marx, „*Pääoma*”, III osa, 1936, ss. 688—716.— 40.
- ⁹ V. V. (V. P. Vorontsovin salanimi) — eräs XIX vuosisadan 80—90-luvun liberaalisen narodnikkilaisuuden ideologeja.— 42.

- ¹⁰ *Lisäarvo* — 90-luvulla kirjoittamissaan teoksissa Lenin käyttää siitä termiä „сверхстоимость” (yliarvo) rinnan termin „прибавочная стоимость” (lisäarvo) kanssa. Myöhemmin hän käyttää vain termiä „прибавочная стоимость” (lisäarvo).
- Aikakauslehdessä „Nautshnoje Obozrenije”, jossa ensimmäisenä julkaistiin „Huomautus markkinateoriakysymykseen”, toimitus muutti „стоимость”-termin tilalle termin „ценность” sopimatta siitä Leninin kanssa. Silloin heti kirjoitukseensa „Vieläkin realisoimisteoriakysymyksestä” liittämässä huomautuksessa Lenin korosti olevansa eri mieltä toimituksen kanssa tästä kysymyksestä (ks. tätä osaa, s. 62).— 42.
- ¹¹ Ks. K. Marx, „Pääoma”, II osa, 1936, ss. 408—409 tai K. Marx ja F. Engels, Teokset, XVIII osa, 1939, ss. 503—504.— 44.
- ¹² Ks. K. Marx, „Pääoma”, III osa, 1936, ss. 274—275 ja 733—750.— 44.
- ¹³ Ks. K. Marx, „Pääoma”, III osa, 1936, ss. 220—221 tai K. Marx ja F. Engels, Teokset, XIX osa, 1. nide, 1939, ss. 262—263.— 45.
- ¹⁴ Ks. K. Marx, „Pääoma”, III osa, 1936, s. 274 tai K. Marx ja F. Engels, Teokset, XIX osa, 1. nide, 1939, ss. 329—330.— 46.
- ¹⁵ Ks. K. Marx, „Pääoma”, III osa, 1936, ss. 224—225 tai K. Marx ja F. Engels, Teokset, XIX osa, 1. nide, 1939, ss. 268—269.— 46.
- ¹⁶ Ks. K. Marx, „Pääoma”, III osa, 1936, s. 429.— 46.
- ¹⁷ Ks. K. Marx, „Pääoma”, II osa, 1936, s. 272 tai K. Marx ja F. Engels, Teokset, XVIII osa, 1939, s. 335.— 46.
- ¹⁸ Ks. K. Marx, „Pääoma”, II osa, 1936, ss. 313—337 tai K. Marx ja F. Engels, Teokset, XVIII osa, 1939, ss. 386—416.— 48.
- ¹⁹ Ks. K. Marx, „Pääoma”, II osa, 1936, s. 18 tai K. Marx ja F. Engels, Teokset, XVIII osa, 1939, s. 17.— 51.
- ²⁰ „Nautshnoje Obozrenije” („Tieteellisiä Katsauksia”) — kuukausilehti, ilmestyi Pietarissa vuodesta 1894 vuoteen 1903 saakka.
- Lenin julkaisi tässä kuukausilehdessä kirjoitukset „Huomautus markkinateoriakysymykseen”, „Vieläkin realisoimisteoriakysymyksestä” sekä kirjoituksen „Epäkritiillistä kritiikkiä” (ks. tätä osaa, ss. 42—51, 61—79 sekä Teokset, 3. osa, ss. 543—566).— 51.
- ²¹ Ks. K. Marx, „Pääoma”, III osa, 1936, ss. 639—641.— 53.
- ²² „Natshalo” („Alku”) — „legaalistien marxilaisten” kirjallinen ja poliittinen kuukausijulkaisu; ilmestyi Pietarissa vuoden 1899 alkupuoliskolla P. B. Struven, M. I. Tugan-Baranovskin y.m. toimitamana. Siinä julkaistiin myös G. V. Plehanovin, V. I. Zasulitshin y.m. kirjoituksia. Tsaarihallitus lakkautti julkaisun kesäkuussa 1899.— 53.

- ²³ Ks. F. Engels, „Anti-Dühring”, 1945, s. 237. Lenin vetoaa tässä lukuun „Kriittillisestä historiasta”, joka on Marxin kirjoittama (ks. toinen osa, X luku).— 62.
- ²⁴ Ks. K. Marx, „Pääoma”, I osa, 1936, s. 498 tai K. Marx ja F. Engels, Teokset, XVII osa, 1937, s. 649.— 62.
- ²⁵ Ks. K. Marx, „Pääoma”, II osa, 1936, ss. 310—311 tai K. Marx ja F. Engels, Teokset, XVIII osa, 1939, ss. 383—384.— 62.
- ²⁶ Ks. K. Marx, „Pääoma”. II osa, 1936, ss. 311—337 tai K. Marx ja F. Engels, Teokset, XVIII osa, 1939, ss. 384—416.— 62.
- ²⁷ Ks. K. Marx, „Pääoma”, II osa, 1936, s. 337 tai K. Marx ja F. Engels, Teokset, XVIII osa, 1939, s. 416.— 64.
- ²⁸ „Pääoman” neljänneksi osaksi Lenin sanoo Engelsin mainintaa vastaavasti Marxin teosta „Lisäarvoteorioita”. „Pääoman” toisen osan esipuheessa Engels kirjoitti: „Olen suunnitellut tämän käsi-kirjoituksen kriittillisen osan julkaisemista „Pääoman” IV kirjana poistettuani siitä II ja III kirjassa jo riittävästi käsitellyt lukuisat kohdat” (K. Marx ja F. Engels, Teokset, XVIII osa, 1939, s. 2).— 65.
- ²⁹ Ks. K. Marx, „Pääoma”, III osa, 1936, s. 741.— 65.
- ³⁰ Ks. K. Marx, „Pääoma”, I osa, 1936, ss. 497—498 tai K. Marx ja F. Engels, Teokset, XVII osa, 1937, ss. 648—649.— 65.
- ³¹ Ks. K. Marx, „Pääoma”, III osa, 1936, s. 740.— 66.
- ³² *Uuskantilaisuus* — XIX vuosisadan toisella puoliskolla Saksassa syntynyt porvarillinen filosofinen virtaus. Se kopioi Kantin filosofian taantumuksellisimpia idealistisia väittämiä. Tunnukseanaan „takaisin Kantiin!” uuskantilaiset taistelivat dialektista ja historiallista materialismia vastaan. Kirjassaan „Ludvig Feuerbach ja saksalaisen klassillisen filosofian loppu” Engels luonnehti uuskantilaiset „teoreettisiksi taantumusmiehiksi”, „surkeiksi eklektikoiksi ja saivartelijoiksi”. Saksan sosialidemokratian riveissä olleet uuskantilaiset (E. Bernstein, K. Schmidt y.m.) yrittivät revisioida marxilaista filosofiaa, Marxin taloustieteellistä teoriaa ja hänen oppiaan luokkataistelusta ja proletariaatin diktatuurista. Uuskantilaisuuden edustajina Venäjällä olivat „legaaliset marxilaiset”, eserrät ja menshevikit. Lenin on kaikinpuolisesti arvostellut taantumuksellista uuskantilaista filosofiaa kirjassaan „Materialismi ja empiriokritiisismi”.— 68.
- ³³ Lenin tarkoittaa G. V. Plehanovin (N. Beltovin) kirjaa „Monistisen historiankäsityksen kehityksestä”, joka julkaistiin legaalisesti Pietarissa v. 1895, ja saman tekijän kirjaa „Katsauksia materialismin historiaan”, joka ilmestyi v. 1896 saksan kielisenä Stuttgartissa.— 68.
- ³⁴ Ks. K. Marx, „Pääoma”, II osa, 1936, s. 408 tai K. Marx ja F. Engels, Teokset, XVIII osa, 1939, ss. 503—504.— 72.
- ³⁵ Ks. K. Marx, „Pääoma”, III osa, 1936, s. 732.— 73.

- ³⁶ Lenin tarkoittaa omaa teostaan „Narodnikkilaisuuden taloudellinen sisältö ja sen arvostelu hra Struven kirjassa (Marxilaisuuden heijastuminen porvarillisessa kirjallisuudessa)” (ks. Teokset, 1. osa, ss. 321—495).— 76.
- ³⁷ *Majoraatti* — eräissä kapitalistisissa maissa feodalismien ajoilta säilynyt perimysjärjestys, jonka mukaan tilanherrojen suurtilat siirtyivät jakamattomina suvun vanhimmalle taikka kuolleen vanhim-
malle pojalle.— 83.
- ³⁸ „*Zhizn*” („Elämä”) — kuukausijulkaisu, ilmestyi Pietarissa vuosina 1897—1901; v. 1902 sitä julkaistiin ulkomailla. Vuodesta 1899 lähtien julkaisu oli „legaalisten marxilaisten” käsissä.— 91.
- ³⁹ Ks. K. Marx, „Pääoma”, III osa, 1936, ss. 544—545.— 102.
- ⁴⁰ *Friitredelit* (engl. free trader) — vapaakaupan kannattajia. Englannissa ja Ranskassa friitredelit ilmensivät etupäässä teollisuusporvariston etuja. XIX vuosisadan 30—40-luvulla friitrederiuden linnakkeena olivat Manchesterin teollisuudenharjoittajat, josta syystä friitredereita sanottiin myös „manchesterilaisiksi”. Friitrederiä on teoreettisesti perusteltu A. Smithin ja D. Ricardon teoksissa.— 117.
- ⁴¹ Kysymys on K. Marxin kirjoituksesta, jossa hän arvostelee E. de Girardinin teosta „*Le socialisme et l'impôt*” („Sosialismi ja verot”). Ks. K. Marx ja F. Engels, Teokset, VIII osa, 1931, ss. 306—317.
Kirjoitus julkaistiin aikakauslehden „Uuden Reinin Lehden Katsaukset” 4. n:rossa, joka ilmestyi toukokuussa 1850. K. Marx julkaisi tätä aikakauslehteä Lontoossa v. 1850, ja se oli „Uuden Reinin Lehden” jatkona.— 122.
- ⁴² Tarkoitetaan kaksiosaista prof. A. I. Tshuprovin ja A. S. Posnikovin toimittamaa teosta „*Satojen ja viljanhintojen vaikutus Venäjän kansantalouden eräisiin puoliin*”, jonka laatijoina oli ryhmä liberaalis-porvarillisen ja narodnikkilaisen suuntauksen kannalla olevia kirjoittajia (v. 1897). Lenin tutustui tähän teokseen karkotettuna ollessaan ja arvosteli sitä kirjassa „Kapitalismin kehitys Venäjällä”.— 125.
- ⁴³ Ks. K. Marx, „Pääoma”, III osa, 1936, ss. 542—716.— 125.
- ⁴⁴ *Fideikomissi* — perintöjärjestelmä suurmaanomistuksessa. Tämän järjestelmän vallitessa maaomaisuus siirtyi perinnönantajan ensimmäisen pojan hallintaan ilman panttaamis-, pirstomis- tai joko täydellistä tai osittaista luovutus- (myynti-) oikeutta.
Anerbenrecht — fideikomissin talonpoikainen muunnos, joka myöntää maanomistajalle jonkin verran suuremman vapauden määrätä perimästään maaomaisuudesta, mutta joka samaten kieltää perinnön jakamisen.— 132.
- ⁴⁵ Ks. K. Marx, „Pääoma”, III osa, 1936, s. 562.— 137.
- ⁴⁶ Ks. K. Marx, „Pääoma”, III osa, 1936, ss. 220—221 tai K. Marx ja F. Engels, Teokset, XIX osa, 1. nide, 1939, s. 263.— 147.

⁴⁷ Ks. K. Marx, „Pääoma”, III osa, 1936, s. 274 tai K. Marx ja F. Engels, Teokset, XIX osa, 1. nide, 1939, s. 330.—148.

⁴⁸ „Venäjän sosialidemokraattien vastalauseen” Lenin kirjoitti ollessaan karkotettuna v. 1899. Se oli tähdätyä „Credoa” vastaan — erään „ekonomistien” ryhmän (S. N. Prokopovitsšin, J. D. Kuskovan ja muiden, joista tuli sittemmin kadetteja) manifestia vastaan. Saatuaan sisarensa A. I. Jelizarovan välityksellä „Credon” Lenin kirjoitti jyrkän, paljastavan vastalauseen.

„Vastalause” käsiteltiin ja hyväksyttiin yksimielisesti Leninin järjestämässä neuvottelussa, joka pidettiin Minusinskin piirikunnan Jermakovskojen kylässä ja johon otti osaa 17 poliittisena karkotusvankina ollutta marxilaista. Karkotusvankien siirtokunnat Turuhanskissa ja Orlovissa (Vjatkan lääni) yhtyivät „Vastalauseeseen”.

Lenin lähetti „Venäjän sosialidemokraattien vastalauseen” ulkomaille „Työn vapautus” ryhmälle. Vuoden 1900 alussa tämä „Vastalause” julkaistiin ekonomismia vastaan tähdätyssä G. V. Plehanovin kokoelmassa „Vademecum (Matkaopas. Toim.) „Rabotsheje Delon” toimitusta varten”.—151.

⁴⁹ *Kansainvälinen työväenyhdistys* — I Internationale, ensimmäinen proletariaatin kansainvälinen joukkojärjestö, jonka Marx perusti Lontoossa syksyllä v. 1864. Taistellen porvarillisia vaikutuksia ja lahkolaistendenssejä vastaan (trade-unionismi Englannissa, proudhonismi ja anarkismi romaanilaisissa maissa), jotka silloin olivat vallitsevina työväenliikkeessä, Marx yhdisti I Internationalen riveihin Euroopan ja Amerikan maiden valvutuneet työläiset ja sai aikaan sen, että Internationalen useissa kongresseissa tunnustettiin välttämättömäksi työväenluokan poliittinen taistelu sosialismin puolesta. I Internationalen historiallinen merkitys on siinä, että se, kuten Lenin sanoi, „laski perustan työläisten kansainväliselle järjestölle heidän vallankumouksellisen rynnäkkönsä valmistelemiseksi pääomaa vastaan”. Pariisin Kommuunin jälkeen työväenluokan tehtäväksi tuli luoda työväen kansalliset joukkopuolueet I Internationalen hyväksymien periaatteiden pohjalla. Kuitenkaan Internationalen järjestömuoto ei enää vastannut uusia tehtäviä ja Marxin aloitteesta Internationale laskettiin hajalle vuonna 1872.—159.

⁵⁰ *Bernsteiniläisyys* — marxilaisuudelle vihamielinen virtaus kansainvälisessä sosialidemokratiassa. Se syntyi Saksassa XIX vuosisadan lopulla ja sai nimensä saksalaisen sosialidemokraatin Eduard Bernsteinin mukaan. Bernstein yritti revisioida Marxin vallankumouksellista oppia porvarillisen liberalismin hengessä.

Bernsteinin kannattajina Venäjällä olivat „legaaliset marxilaiset”, „ekonomistit”, bundilaiset ja menshevikit.—159.

⁵¹ Ks. K. Marx, „Filosofian kurjuus”, 1941, ss. 142—149, V luku, „Lakot ja työväenyhtymät”.—160.

⁵² Lenin arvostelee tässä lassallelaisten tunnettua teesiä siitä, että kaikki muut luokat ovat työväenluokkaan nähden vain yhtenäinen taantumuksellinen massa. Tämä teesi otettiin Saksan sosialidemokraattien ohjelmaan, joka hyväksyttiin vuonna 1875 Gothassa pidetyssä puolueen edustajakokouksessa, jossa siihen saakka erillisinä

olleet kaksi saksalaista sosialistista puoluetta — eisenachilaiset ja lassalleilaiset — yhdistyivät.

K. Marx paljasti tämän teesin vallankumousvastaisen luonteen teoksessaan „Gothan ohjelman arvostelua” (ks. K. Marx, Valitut teokset kahdessa osassa, II osa, 1940, ss. 454—455).— 161.

- 53 „*Pohjois-Venäjän työväenliitto*”, joka perustettiin Pietarissa v. 1878, oli työväenluokan ensimmäisiä vallankumouksellisia poliittisia järjestöjä Venäjällä. Liiton johdossa olivat puuseppä Stepan Halturin ja viilari Viktor Obnorski. Liitto johti työväen lakkoja, laati useita julistuksia lakkolaisille. Siihen kuului noin 200 jäsentä. Liitto murskattiin vuonna 1879 tsaarihallituksen toimesta. Vapaaksi jääneet Liiton jäsenet julkaisivat vuoden 1880 helmikuussa yhden numeron Venäjän ensimmäistä työväenlehteä „Rabotshaja Zarja” („Työväen Sarastus”).— 162.
- 54 „*Etelä-Venäjän työväenliitto*”, jonka J. O. Zaslavski perusti Odesassa v. 1875, oli ensimmäinen työväen vallankumouksellisen poliittisen järjestö Venäjällä. Liitto murskattiin tsaarihallituksen toimesta oltuaan olemassa 8—9 kuukautta.— 162.
- 55 „*Rabotshaja Mysl*” („Työväen Ajatus”) — „ekonomistien” sanomalehti; ilmestyi vuoden 1897 lokakuusta vuoden 1902 joulukuuhun saakka. Ilmestyi 16 numeroa. Sitä toimittivat K. M. Tahtarev y.m. „Iskra” lehdessä julkaisemissaan artikkeleissa ja kirjassa „Mitä on tehtävä?” Lenin arvosteli „Rabotshaja Myslin” katsantokantaa kansainvälisen opportunistin venäläisenä muunnoksena.— 163.
- 56 „*Sankt-Peterburgski Rabotshi Listok*” („Pietarin Työväenlehti”) — illegaalinen sanomalehti, pietarilaisen järjestön „Taisteluliitto työväenluokan vapauttamiseksi” äänenkannattaja. Sitä ilmestyi kaksi numeroa: № 1 — helmikuussa (dateerattu tammikuulle) 1897, painettiin Venäjällä mimeografilla 300—400 kappaletta, ja № 2 — syyskuussa 1897 Genevessä (Sveitsissä).— 163.
- 57 „*Rabotshaja Gazeta*” („Työväen Lehti”) — sosialidemokraattien kieviläisen ryhmän illegaalinen äänenkannattaja. Sitä ilmestyi kaksi numeroa: № 1 — elokuussa 1897 ja № 2 saman vuoden joulukuussa (dateerattu marraskuulle). Venäjän Sosialidemokraattisen Työväenpuolueen I edustajakokous hyväksyi „Rabotshaja Gazetan” puolueen viralliseksi äänenkannattajaksi. Edustajakokouksen jälkeen lehti ei enää ilmestynyt, kun poliisit hävittivät sen kirjapainon ja Keskuskomitean jäsenet vangittiin. Sen julkaisemisen uudistamiseksi tehdyistä yrityksistä v. 1899 ks. tämän osan ss. 189—191.— 163.
- 58 *VSDTP:n ensimmäinen edustajakokous* pidettiin Minskissä maaliskuussa 1898. Edustajakokoukseen osallistui 9 edustajaa kuudesta järjestöstä: Pietarin, Moskovan, Jekaterinoslavin ja Kievin „Taisteluliitoista työväenluokan vapauttamiseksi”, kieviläisen „Rabotshaja Gazetan” ryhmästä ja Bundista.
- Edustajakokous valitsi Keskuskomitean, vahvisti puolueen viralliseksi äänenkannattajaksi „Rabotshaja Gazetan”, julkaisi „Manifestin” ja julisti „Venäläisten sosialidemokraattien ulkomai-

sen liiton” puolueen edustajaksi ulkomailla. Keskuskomitea vangittiin kohta edustajakokouksen jälkeen.

VSDTP:n I edustajakokouksen merkitys oli siinä, että päätöksissään ja „Manifestissa” se julisti Venäjän sosialidemokraattisen työväenpuolueen perustetuksi.— 163.

- ⁵⁹ „*Narodnaja volja*” („Kansan tahto”)— narodnikkien salainen yhdistys, joka perustettiin v. 1879 vallankumoustaistelua varten tsaarin itsevaltiutta vastaan.

Pian sen jälkeen, kun narodnajavoljalaiset olivat surmanneet tsaari Aleksanteri II:n (maaliskuun 1 (13) p:nä v. 1881) tsaarihallitus murskasi „Narodnaja voljan”. Sen jälkeen narodnikkien enemmistö luopui vallankumoustaistelusta tsarismia vastaan ja alkoi saarnata sovintoa, sopimusta tsaarin itsevaltiuden kanssa. Näistä narodnikkien epigoneista—XIX vuosisadan 80- ja 90-luvun liberaalisista narodnikeista—tuli kulakkiluokan etujen edustajia.

„Narodnaja voljan” toiminnasta annettua arviota ks. „NKP(b):n historia. Lyhyt oppikurssi”, ensimmäinen luku.— 165.

- ⁶⁰ V. I. Leninin arvostelu S. N. Prokopovitshin kirjasta „Työväenliike Lännessä” julkaistaan vaillinaisen käsikirjoituksen mukaan. Marx—Engels—Lenin-Instituutin arkistossa ovat käsikirjoituksen sivut 4—15; käsikirjoituksen alkua ei ole löydetty.— 166.

- ⁶¹ „*Novoje Vremja*” („Uusi Aika”)— sanomalehti, joka ilmestyi Pietarissa vuodesta 1868 vuoden 1917 lokakuuhun saakka. Alussa se oli maltillisi-liberaalinen, vuodesta 1876 se muuttui taantumuksellisten aatelis- ja virkamiesbyrokratiapiirien äänenkannattajaksi. Lehti ei taistellut ainoastaan vallankumouksellista, vaan myös liberaalisorvarillista liikettä vastaan. Vuodesta 1905 siitä tuli eräs mustasotnialaisten äänenkannattaja.— 174.

- ⁶² „*Zur Kritik*” — alkuosa K. Marxin kirjan nimestä „Zur Kritik der politischen Ökonomie” — „Poliittisen taloustieteen arvostelua” (ks. K. Marx ja F. Engels, Teokset, XII osa, I. nide, 1935, ss. 1—170). Lenin viittaa tässä kirjan venäjänkieliseen painokseen vuodelta 1896.— 178.

- ⁶³ Lenin tarkoittaa K. Marxin ja F. Engelsin kirjoittamaa „Kommunistisen puolueen manifestia”, joka ilmestyi v. 1848 (ks. K. Marx ja F. Engels, „Kommunistisen puolueen manifesti”, 1939).— 179.

- ⁶⁴ Ks. K. Marx, Valitut teokset kahdessa osassa, I osa, 1940, s. 329.— 179.

- ⁶⁵ Ks. K. Marx, Valitut teokset kahdessa osassa, I osa, 1940, ss. 329—330.— 179.

- ⁶⁶ Artikkelit „*Ohjelmamme*”, „*Lähin tehtävämme*” ja „*Päivänpolttava kysymys*” Lenin kirjoitti ollessaan karkotettuna. Ne oli tarkoitettu „Rabotshaja Gazetaa” varten, joka oli I edustajakokouksessa tunnustettu puolueen viralliseksi äänenkannattajaksi. V. 1899 yritettiin saada lehti uudelleen ilmestymään ja sen toimituskunta kääntyi Leninin puoleen tarjoten lehden toimittamista ja myöhemmin avustajaksi ryhtymistä. Lenin lähetti kirjoitukset ja ohaisen.

kirjeen toimituskunnalle. Lehteä ei kuitenkaan onnistuttu saamaan uudelleen ilmestymään ja kirjoitukset jäivät julkaisematta.— 187.

- 67 Venäläiset opportunistit — „ekonomistit” ja bundilaiset — olivat solidaarisia Bernsteinin revisionististen mielipiteiden kanssa. Tämän heidän samanmielisyytensä hänen omien katsantokantajensa kanssa Bernstein esitti teoksessaan „Sosialismin edellytykset” Venäjän sosialidemokraattien enemmistön samanmielisyydeksi.— 190.
- 68 Puhe on kahtiajakaantumisesta, joka tapahtui „Venäläisten sosialidemokraattien ulkomaisen liiton” I edustajakokouksessa Zürichissä (Sveitsi) marraskuussa 1898. Kahtiajakaantumisen syynä oli se, että enemmistö Liiton jäsenistä (niin sanotut „nuoret”) yhtyi kannattamaan „ekonomismia”. Sen johdosta „Työn vapautus” ryhmä ensin kieltäytyi toimittamasta Liiton julkaisuja ja myöhemmin erosi siitä.— 190.
- 69 Kokoelman „*Proletarskaja borba*” („Proletariaatin taistelu”) № 1 julkaisi „Uralin sosialidemokraattinen ryhmä”, painettiin ryhmän kirjapainossa v. 1899. Kokoelman kirjoittajat, jotka olivat „ekonomismin” kannalla, kiistivät työväenluokan itsenäisen poliittisen puolueen luomisen tarpeellisuuden ja olivat sitä mieltä, että poliittinen vallankumous voidaan suorittaa yleislakon avulla. Kokoelman tekijäin mielipiteiden luonnehdintaa ja arvostelua ks. Leninin teoksen „Mitä on tehtävää?” IV luvusta.— 190.
- 70 Kysymys on „*Puolueemme ohjelmaluonnoksesta*” (ks. tätä osaa, ss. 209—235).— 190.
- 71 Tarkoitetaan VSDTP:n II edustajakokousta, joka aiottiin kutsua koolle keväällä v. 1900. Leninin suhteesta puolueen edustajakokouksen koollekkutsumiseen tuolla kaudella ks. tätä osaa, ss. 304, 335—336.— 190.
- 72 F. P. eräs Leninin salanimistä.— 191.
- 73 Tarkoitetaan G. V. Plehanovin kirjoitusta „Bernstein ja materialismi”, joka julkaistiin heinäkuussa 1898 saksalaisessa sosialidemokraattisessa aikakauslehdessä „Die Neue Zeit” („Uusi Aika”) № 44. Venäjänkielisenä ks. G. V. Plehanov, Teokset, XI osa, 1928, ss. 13—26.— 193.
- 74 *Saksan sosialidemokratian Hannoverin edustajakokous* pidettiin syyskuun 27 — lokakuun 2 (lokakuun 9—14) p:nä 1899. Päiväjärjestyksen pääkysymyksestä — „Hyökkäilyt puolueen peruskatsomuksia ja taktiikkaa vastaan” — edustajakokous asettui vastustamaan Bernsteinin revisionistisia katsantokantoja, mutta ei antanut perusteellista arvostelua bernsteiniläisyydestä.— 193.
- 75 Tarkoitetaan *vuoden 1897 kesäkuun 2 (14) päivän lakia*, jolla säädettiin 11½ tuntinen työpäivä teollisuuslaitoksissa ja rautateiden konepajoilla. Ennen tätä lakia työpäivä ei ollut Venäjällä rajoitettu ja kesti jopa 14—15 tuntia. Tsaarihallituksen oli pakko julkaista kesäkuun 2 päivän laki vuodelta 1897 työväenliikkeen painostuksesta, jonka johdossa oli leniniläinen „Taisteluliitto työväenluokan

vapauttamiseksi". Lenin käsitteli seikkaperäisesti ja arvosteli tätä lakia kirjassaan „Uusi tehdaslaki” (ks. Teokset, 2. osa, ss. 243—290).— 195.

⁷⁶ Ks. K. Marx ja F. Engels, „Kommunistisen puolueen manifesti”, suomenk. painos, 1949, s. 50.— 198.

⁷⁷ *Sosialistivastainen poikkeuslaki* saatettiin Saksassa voimaan v. 1878. Tällä lailla kiellettiin kaikki sosialidemokraattisen puolueen järjestöt, työväen joukkojärjestöt, työväenlehdistö, sosialistinen kirjallisuus takavariikoitiin ja aloitettiin sosialidemokraattien karkotukset. Työväen joukkoliikkeen painostuksesta sosialistivastainen laki kumottiin v. 1890.— 206.

⁷⁸ „Vorwärts” („Eteenpäin”)— Saksan sosialidemokratian pää-äänenkannattaja; lehti alkoi ilmestyä vuodesta 1876 W. Liebknechtin y.m. toimittamana. F. Engels kävi lehden palstoilla taistelua opportunistien kaikkinaisia ilmauksia vastaan. 90-luvun toiselta puoliskolta lähtien F. Engelsin kuoleman jälkeen „Vorwärtsissa” julkaistiin systemaattisesti Saksan sosialidemokratiassa ja II Internationalessa vallassa olleiden opportunistien kirjoituksia.— 206.

⁷⁹ Osa käsikirjoituksesta ei ole säilynyt.— 207.

⁸⁰ „Puolueemme ohjelmaluonnoksen” Lenin kirjoitti ollessaan karkotettuna. Sitä todistaa merkintä „[1899]”, jonka Lenin teki käsikirjoitukseen, sekä „Rabotshaja Gazetan” toimitusryhmälle osoitettu kirje (ks. tätä osaa, s. 190).— 209.

⁸¹ Ks. K. Marx, Valitut teokset kahdessa osassa, II osa, 1940, s. 445.— 211.

⁸² Ks. K. Marx, „Pääoma”, 1. osa, 1936, s. 656 taikka K. Marx ja F. Engels, Teokset, XVII osa, 1937, s. 834.— 215.

⁸³ Saksan sosialidemokratian „Erfurtin ohjelma” hyväksyttiin loka-kuussa 1891 Erfurtin edustajakokouksessa v. 1875 hyväksytyyn Gothan ohjelman tilalle, jonka virheet K. Marx paljasti teoksessaan „Gothan ohjelman arvostelua”.— 215.

⁸⁴ Lenin tarkoittaa „Joukkomellakoiden järjestämisen vuoksi korkeakouluista erotettujen oppilaiden asevelvollisuuden suorittamista koskevia sääntöjä”. Näiden, vuoden 1899 heinäkuun 29 (elokuun 10) päivänä vahvistettujen sääntöjen nojalla ylioppilaat, jotka osallistuivat korkeakouluissa voimaansaattettua poliisikomentoa vastaan tähdätyihin esiintymisiin, erotettiin yliopistoista ja pantiin rivimiehinä tsaarin armeijaan vuodesta kolmeen vuoteen saakka. Venäjän kaikkien korkeakoulujen ylioppilaat esiintyivät vaatien „Väliaikaisten sääntöjen” peruuttamista (ks. Leninin kirjoitusta „183:n ylioppilaan passittaminen sotamiehiksi” tämän osan ss. 397—402).— 218.

⁸⁵ *Servituutti*—vieraan omaisuuden käyttämisoikeus. Tässä tapauksessa Lenin tarkoittaa maaorjuudellisten suhteiden jätettä Läntisessä aluepiirissä. Vuoden 1861 reformin jälkeen talonpoikien oli

pakko suorittaa lisärasituksia tilanherrojen hyväksi yleisten teiden, niittymaiden, laidunmaiden, vesistöjen y.m.s. käyttämisoikeudesta.— 227.

⁸⁶ Ks. K. Marx, Valitut teokset kahdessa osassa, II osa, 1940, s. 332.— 228.

⁸⁷ Pietarin „Taisteluliiton työväenluokan vapauttamiseksi” perusti Lenin syksyllä v. 1895. Liitto yhdisti kaikki Pietarin marxilaiset työläis-kerhot. „Taisteluliiton” johdossa oli Leninin johtama keskusryhmä. „Taisteluliitto” ryhtyi ensimmäisenä Venäjällä yhdistämään sosialismia ja työväenliikettä, siirtymään valvutuneiden työläisten vähälukuisessa piirissä harjoitettavasta marxismin propagandasta työväenluokan laajojen joukkojen keskuudessa harjoitettavaan poliittiseen agitaatioon.

„Pietarin „Taisteluliitolla työväenluokan vapauttamiseksi” oli se merkitys, että se, Leninin sanojen mukaan, oli ensimmäinen vakava työväenliikkeeseen nojautuvan vallankumouksellisen puolueen itu” („NKP(b):n historia. Lyhyt oppikurssi”, suomenk. painos, ss. 21—22).— 237.

⁸⁸ Kievin „Taisteluliitto työväenluokan vapauttamiseksi” perustettiin maaliskuussa 1897 Pietarin „Taisteluliiton” vaikutuksesta. Kievin „Taisteluliitto” otti aktiivisesti osaa VSDTP:n I edustajakokouksen valmisteluun.— 237.

⁸⁹ *Bund* — „Juutalaisten yleinen työväenliitto Liettuassa, Puolassa ja Venäjällä” — perustettiin v. 1897, se yhdisti etupäässä Venäjän läntisten alueiden juutalaisia käsityöläisiä. VSDTP:n I edustajakokouksessa maaliskuussa 1898 Bund liittyi VSDTP:seen. VSDTP:n II edustajakokouksessa bundilaiset esittivät vaatimuksen, että Bund on tunnustettava juutalaisen proletariaatin ainoaksi edustajaksi. Sen jälkeen kun edustajakokous torjui Bundin organisaattorinatsionalismin, Bund erosi puolueesta. V. 1906 IV („Yhdistävän”) edustajakokouksen jälkeen Bund liittyi uudelleen VSDTP:seen. Bundilaiset tukivat jatkuvasti menshevikkejä ja kävivät herkeämättä taistelua bolshevikkejä vastaan. Kuuluen muodollisesti VSDTP:n kokoonpanoon Bund oli luonteeltaan porvarillis-natsionalistinen järjestö. Bolshevikkien ohjelmavaatimuksen — kansakuntien itsemääräämisoikeuden — vastapainoksi Bund asetti kansallisen kulttuuriautonomian vaatimuksen. Ensimmäisen maailmansodan aikana vuosina 1914—1918 bundilaiset olivat sosialichauvinismin kannalla; v. 1917 Bund tuki vastavallankumouksellista Väliaikaista hallitusta ja taisteli Lokakuun sosialistisen vallankumouksen vihollisten puolella. Huomattavat bundilaiset liittyivät kansalaissodan vuosina vastavallankumouksen voimiin. Samaan aikaan Bundin rivijäsenten keskuudessa alkoi käänne yhteistoiminnan kannalle neuvostovaltan kanssa. Kun kävi selväksi, että proletariaatin diktatuuri pääsee voitolle sisäisestä vastavallankumouksesta ja ulkomaisista interventeistä, niin Bund ilmoitti luopuvansa taistelusta neuvostovaltaa vastaan. Maaliskuussa 1921 Bund likvidoi itsensä, osa sen jäsenistä liittyi yleisillä perusteilla VKP(b):seen. Puolueeseen liittyneiden bundilaisten joukossa oli kaksinaamaisia, henkilöitä, jotka liittyivät puolueeseen tarkoituk-

sella hajoittaa sitä sisältä käsin; heidät on sittemmin paljastettu kansan vihollisiksi.— 237.

- ⁹⁰ Kysymys on L. Martovin kirjasesta „Punainen lippu Venäjällä”, joka julkaistiin ulkomailla lokakuussa 1900.— 239.
- ⁹¹ „*Sotsial-Demokrat*” („Sosialidemokraatti”)—kokoelmajulkaisu (kirjallis-poliittisia katsauksia), jota „Työn vapautus” ryhmä julkaisi ulkomailla vuosina 1890—1892; ilmestyi neljä nidettä.
Leninin mainitsemat Plehanovin kirjoitukset yleisotsikkona „N. G. Tshernyshevski” ilmestyivät kokoelman numeroissa 1—3 v. 1890 ja n:rossa 4 v. 1892.— 252.
- ⁹² *Balalaikin* — henkilötyyppi M. J. Saltykov-Shtshedinin teoksesta „Nykyajan idylli”; liberaalinen suunsoittaja, seikkailija ja valehtelija.— 259.
- ⁹³ „*Moskovskije Vedomosti*” („Moskovan Sanomat”)—sanomalehti, jota alettiin julkaista v. 1756; XIX vuosisadan 60-luvulta lähtien se edusti tilanherrojen ja papiston taantumuksellisimpien monarkististen kerrosten mielipiteitä; vuodesta 1905 lähtien — eräs mustasotnialaisten päälehtiä. Ilmestyi vuoden 1917 Lokakuun vallankumoukseen saakka.— 271.
- ⁹⁴ „*Grazhdanin*” („Kansalainen”) — taantumuksellinen sanomalehti, ilmestyi Pietarissa vuodesta 1872 vuoteen 1914 saakka. XIX vuosisadan 80-luvulta lähtien se oli äärimmäisten monarkistien äänenkannattaja. Lehti pysyi pystyssä pääasiallisesti tsarihallituksen apurahojen turvin.— 271.
- ⁹⁵ *Ioan Kronstadtilainen* (I. I. Sergejev) — Kronstadtin pääkirkon pappi. Obskurantti, joka tuli kuuluisaksi ei-venäläisiä kansallisuuksia vastaan harjoittamasta pogromikihoituksestaan.— 272.
- ⁹⁶ Kirjoituksen „*Lakoista*” Lenin kirjoitti „Rabotshaja Gazetaa” varten ollessaan karkotettuna (ks. tätä osaa, s. 191, „Kirje toimitusryhmälle”). Marx—Engels—Lenin-Instituutin arkistossa on tallella vain kirjoituksen alkuosa. Ei ole saatu selville, onko kaksi muuta osaa kirjoitettu.— 291.
- ⁹⁷ Lenin siteeraa F. Engelsin kirjaa „Työväenluokan asema Englannissa”. Ks. K. Marx ja F. Engels, Teokset, III osa, 1930, s. 507.— 296.
- ⁹⁸ „*Iskra*” („Kipinä”) — ensimmäinen yleisvenäläinen illegaalinen marxilainen sanomalehti, jonka Lenin perusti v. 1900. Tämän vallankumouksellisten marxilaisten taistelulehden perustaminen oli „perusrenkaana ja perustehtävänä niiden renkaiden ja tehtävien ketjussa, jotka silloin olivat puolueen edessä” (*Stalin*).
Koska poliisivainojen vuoksi oli mahdotonta julkaista vallankumouksellista sanomalehteä Venäjällä, niin Lenin oli jo Siperiassa karkotettuna ollessaan laatinut kaikkia yksityiskohtia myöten harmitun suunnitelman sen julkaisemiseksi ulkomailla. Karkotusajan

päätyttyä tammikuussa 1900 Lenin ryhtyi heti toteuttamaan suunnitelmaansa.

Leniniläisen „Iskran” ensimmäinen numero ilmestyi joulukuun 11 (24) p:nä v. 1900 Leipzigiissä, seuraavat numerot ilmestyivät Münchenissä, vuoden 1902 huhtikuusta lähtien — Lontoossa ja vuoden 1903 kevästä — Genevessä.

„Iskran” toimitukseen kuuluivat: V. I. Lenin, G. V. Plehanov, J. O. Martov, P. B. Axelrod, A. N. Potresov ja V. I. Zasulitsh. Toimitussihteerinä oli vuoden 1901 kevästä N. K. Krupskaja. Lenin oli asiallisesti „Iskran” päätoimittaja ja johtaja. Hän kirjoitti „Iskran” palstoilla kaikista puolueen rakennustyön ja proletariaatin luokkataistelun peruskysymyksistä, kosketteli kansainvälisen elämän tärkeimpiä kysymyksiä.

Useissa Venäjän kaupungeissa (Pietarissa, Moskovassa y.m.) muodostettiin suuntaukseltaan leniniläis-iskralaisia VSDTP:n ryhmiä ja komiteoita. Takakaukasiassa „Iskran” aatteita ajoi „Brdzola” („Taistelu”) — Tiflisiin sosialidemokraattisen järjestön, sen leniniläis-iskralaisen ryhmän ensimmäinen illegaalinen gruusiankielinen sanomalehti. Leniniläis-iskralaisten järjestöjen perustajana ja johtajana Takakaukasiassa oli J. V. Stalin yhdessä V. Z. Ketsshovelin, A. G. Tsulukidzen ja V. K. Kurnatovskin kanssa.

Iskralaiset järjestöt syntyivät ja toimivat Leninin ja Stalinin kasvattamien ammattivallankumouksellisten (N. E. Baumann, I. V. Babushkin, S. I. Gusev, M. I. Kalinin y.m.) välittömällä johdolla.

Leninin aloitteesta ja hänen välittömällä osanotollaan „Iskran” toimitus laati puolueen ohjelmaluonnoksen (joka julkaistiin „Iskrassa” № 21) ja valmisti alustavasti VSDTP:n II edustajakokouksen, joka pidettiin heinä—elokuussa 1903. Edustajakokouksen koollekutsumisaikaan mennessä Venäjän sosialidemokraattiset paikallisjärjestöt olivat valtaosaltaan yhtyneet „Iskraan”, hyväksyneet sen tahtiikan, ohjelman ja organisaatiosuunnitelman, tunnustaneet sen johtavaksi äänenkannattajakseen. Erikoisessa päätöksessä edustajakokous totesi „Iskran” poikkeuksellisen suuren merkityksen puolueen puolesta käydyssä taistelussa ja julisti sen VSDTP:n Päääänenkannattajaksi.

II edustajakokouksessa vahvistettiin toimituskunta, johon kuuluivat Lenin, Plehanov ja Martov. Puolueen edustajakokouksen päätöksestä huolimatta Martov kieltäytyi osallistumasta toimituskuntaan ja „Iskran” numerot 46—51 ilmestyivät Leninin ja Plehanovin toimittamina. Sittemmin Plehanov siirtyi menševismiin kannalle ja vaati ottamaan „Iskran” toimitukseen kaikki vanhat edustajakokouksen jäävämmät menševikkitoimittajat. Lenin ei voinut suostua siihen ja erosi lokakuun 19 (marraskuun 1) päivänä 1903 „Iskran” toimituksesta asettuakseen lujin aseisiin puolueen Keskuskomiteassa ja lyödäkseen sieltä käsin menševikki-oppoportunisteja. № 52 ilmestyi vain Plehanovin toimittamana. Marraskuun 13 (26) p:nä v. 1903 Plehanov ko'optoi yksin, loukaten edustajakokouksen tahtoa „Iskran” toimituskuntaan sen entiset menševikkitoimittajat. Lehden 52. numerosta lähtien menševikit tekivät „Iskran” omaksi äänenkannattajakseen.

„Tästä ajasta lähtien alettiin puolueessa puhua *vanhasta* „Iskrasta” leniniläisenä, bolshevistisena „Iskrana” ja *uudesta*

„Iskrasta” menshevistisenä, opportunistisena” („NKP(b):n historia. Lyhyt oppikurssi”, suomenk. painos, s. 51).— 301.

- ⁹⁹ „Zarja” („Rusko”) — marxilainen tieteellis-poliittinen aikakauslehti, jota „Iskran” toimitus julkaisi Stuttgartissa vuosina 1901—1902. „Zarjassa” julkaistiin seuraavat Leninin kirjoitukset: „Satunnaisia kirjoitelmia”, „Zemstvon vainoojat ja liberalismiin Hannibalit”, ensimmäiset neljä lukua teoksesta „Agraarikysymys ja „Marxin kriitikot”” (otsikoin „Herrat agraarikysymyksen „kriitikot””), „Sisämaan katsaus”, „Venäjän sosialidemokratian agraari-ohjelma”. „Zarjaa” ilmestyi kaikkiaan neljä numeroa — kolme nidettä: 1. n:ro — huhtikuussa 1901 (faktillisesti 1. n:ro ilmestyi maaliskuun 23 p:nä uutta lukua), 2.—3. n:ro joulukuussa 1901 ja 4. n:ro elokuussa 1902.— 301.
- ¹⁰⁰ Lenin tarkoittaa „Ilmoitusta „Työn vapautus” ryhmän julkaisujen painatuksen uudistamisesta”, joka julkaistiin Genevessä vuoden 1900 alussa. Ilmoitus julkaistiin sen jälkeen, kun Leninin kirjoittama „Venäjän sosialidemokraattien vastalause” oli ilmestynyt painosta. „Ilmoituksessa” „Työn vapautus” ryhmä kannatti „Vastalauseessa” tehtyä Leninin kehoitusta ryhtyä päättävään taisteluun Venäjän ja kansainvälisen sosialidemokratian riveissä esiintyvää opportunistisia vastaan.— 303.
- ¹⁰¹ Lenin tarkoittaa sosialidemokraatteja, jotka olivat ryhmittyneet sanomalehti „Juzhnyi Rabotshin”, Bundin sekä „Venäläisten sosialidemokraattien ulkomaisen liiton” ympärille, missä johto oli siihen mennessä siirtynyt „Työn vapautus” ryhmältä „nuorille” — „ekonomismiin” kannattajille. Nämä järjestöt suunnittelivat puolueen II edustajakokouksen kutsuttavaksi koolle toukokuun 6 (19) p:ksi 1900 Smolenskiin. Aikomuksena oli valita edustajakokouksessa Keskuskomitea ja „Rabotshaja Gazetan” toimituskunta, jotta olisi voitu aloittaa julkaista sitä uudelleen puolueen virallisena äänenkannattajana. „Juzhnyi Rabotshi” ryhmän edustaja I. H. Lalajants kävi tästä kysymyksestä neuvotteluja Leninin kanssa Moskovassa helmikuussa 1900. Edustajakokouksen koollekutsumisen alkuunpanijain nimessä Lalajants kehoitti Leniniä ja hänen ryhmäänsä ottamaan kollektiivisesti tehtäväkseen „Rabotshaja Gazetan” toimitamisen. Lenin osoitti Lalajantsille edustajakokouksen olevan ennenaikaisen ja valmistelemattoman. Kuitenkin ottaen huomioon edustajakokouksen mahdollisen koollekutsumisen Lenin kirjoitti tulevan „Iskra” ryhmän nimessä selostuksen edustajakokoukselle ja sai „Työn vapautus” ryhmältä valtakirjan olla ryhmän edustajana edustajakokouksessa. Edustajakokous jäi kuitenkin pitämättä useiden palojen takia. Edustajakokouksen valmisteluun liittyvistä seikoista Lenin kirjoittaa kirjansa „Mitä on tehtävä?” V luvussa.— 304.
- ¹⁰² Sosialidemokraattisen puolueen ohjelmaluonnoksen laatimisen Lenin aloitti vankilassa vuosina 1895—1896 (ks. „Sosialidemokraattisen puolueen ohjelmaluonnos ja sen selitys”, Teokset, 2 osa, ss. 77—103). Vuoden 1899 lopulla karkotettuna ollessaan Lenin kirjoitti toisen kerran „Puolueemme ohjelmaluonnoksen” (ks. tätä

- osaa, ss. 209—235). Leninin esityksestä „Iskran” ja „Zarjan” toimitus laati puolueen ohjelmaluonnoksen VSDTP:n II edustajakokoukselle, se julkaistiin „Iskran” 21. n:rossa kesäkuun 1 p:nä v. 1902 ja hyväksyttiin sittemmin VSDTP:n II edustajakokouksessa elokuussa 1903.—305.
- ¹⁰³ Lenin esittää perusväittämän K. Marxin kirjoittamista „Kansainvälisen Työväenyhdistyksen” (I Internationalen) „Yleisistä säännöistä” (ks. K. Marx ja F. Engels, Teokset, XIII osa, II nide, 1940, s. 684).—308.
- ¹⁰⁴ Tarkoitetaan „Venäläisten sosialidemokraattien ulkomaisen liiton” kahtiajakaantumista, mikä tapahtui Liiton II edustajakokouksessa vuoden 1900 huhtikuussa. Liitto, jonka VSDTP:n I edustajakokous oli tunnustanut puolueen ulkomaiseksi edustajaksi, oli enimmältä osaltaan asennoitunut „ekonomismin” kannalle. Sen tähden „Työn vapautus” ryhmä ja sen kannattajat poistuivat edustajakokouksesta, katkaisivat organisaatiosuhteensa Liittoon ja muodostivat oman itsenäisen järjestönsä ulkomailta ottaen nimeksi „Venäläinen vallankumouksellinen järjestö „Sotsial-demokrat””.—315.
- ¹⁰⁵ Sanoessaan, että häntä oli vuonna 1895 muka „kielletty” „ampumasta” P. B. Struveen (tässä tapauksessa hän viittaili A. N. Potresoviin) G. V. Plehanov koetti siten puolustella sovittelevaa suhtautumistaan „legaalisten marxilaisten” revisionistisiin esiintymisiin. Lenin katsoi väääräksi Plehanovin menettelyn, sillä Plehanov ei ollut ainoastaan arvostelematta Struven porvarillis-liberaalisia katsomuksia, vaan otti hänet suojelukseensa.—316.
- ¹⁰⁶ Lenin tarkoittaa P. B. Struven kirjoitusta „Vieläkin vapaudesta ja välttämättömyydestä”, joka julkaistiin v. 1897 aikakauslehden „Novoje Slovo” 8. n:rossa. Tässä kirjoituksessa Struve vastusti avoimesti marxilaista oppia proletaarisesta vallankumouksesta. V. I. Lenin kirjoitti A. N. Potresoville kesäkuun 27 (heinäkuun 9) p:nä v. 1899 seuraavaa: „Sitä minä vain en ymmärrä, kuinka Kamenski (Plehanov. Toim.) saattoi olla vastaamatta „Novoje Slovossa” julkaistuihin Engelsiä vastaan tähdättyihin Struven ja Bulgakovin kirjoituksiin! Selittäisittekö Te minulle sen?”
- „Novoje Slovo” („Uusi Sana”) — tieteellis-kirjallinen ja poliittinen aikakauslehti, ilmestyi Pietarissa vuodesta 1894 liberaalisten narodnikkien ja vuoden 1897 keväästä „legaalisten marxilaisten” julkaisemana. „Novoje Slovossa” julkaistiin kaksi Leninin kirjoitusta: „Taloudellisen romantismin luonnehtimiseksi” ja „Erään sanomalehtikirjoituksen johdosta” (ks. Teokset, 2. osa, ss. 111—241 ja 291—298). Aikakauslehden avustajina toimivat G. V. Plehanov ja A. M. Gorki. Joulukuussa 1897 tsaarihallitus lakkautti aikakauslehden.—316.
- ¹⁰⁷ Kysymys on aineisto- ja asiakirjakokoelmasta „Vademecum (Matkaopas. Toim.) „Rabotsheje Delon” toimitusta varten” (v. 1900), jossa G. V. Plehanov julkaisi muiden asiakirjojen ohella bundilaisen T. M. Kopelsonin ja „ekonomistien” erään johtajan J. D. Kuskovan kolme yksityiskirjettä.—316.

- ¹⁰⁸ „Kolmas meikäläinen” — J. O. Martov, joka V. I. Leninin ja A. N. Potresovin käydessä neuvotteluja „Työn vapautus” ryhmän kanssa oli etelä-Venäjällä ja saapui ulkomaille maaliskuussa 1901.— 317.
- ¹⁰⁹ „Bobo” — P. B. Struve.— 318.
- ¹¹⁰ „Die Neue Zeit” („Uusi Aika”) — Saksan sosialidemokratian aikakauslehti, ilmestyi Stuttgartissa vuodesta 1883 vuoteen 1923. Vuosina 1885—1895 „Die Neue Zeittissä” julkaistiin eräitä F. Engelsin kirjoituksia. Engels antoi lehden toimitukselle usein ohjeita ja arvosteli sitä jyrkästi marxilaisuudesta-poikkeamisten vuoksi. Alkaen 90-luvun jälkipuoliskolta F. Engelsin kuoleman jälkeen aikakauslehti, toimien kautskylaisten katsantokantojen levittäjänä, julkaisi säännöllisesti revisionistien kirjoituksia. Ensimmäisen maailmansodan vuosina (1914—1918) lehdellä oli keskustalainen asenne, kannattaen faktillisesti sosiali-chauvinisteja.— 319.
- ¹¹¹ Tarkoitetaan „Venäläisten sosialidemokraattien ulkomaisen liiton” entisiä jäseniä, jotka Liiton II edustajakokouksessa huhtikuussa vuonna 1900 tapahtuneen kahtiajakaantumisen jälkeen katkaisivat välinsä sen opportunistiseen enemmistöön ja yhtyivät „Työn vapautus” ryhmän muodostamaan „Sotsial-demokrat” järjestöön.— 321.
- ¹¹² „Säilyttää les apparences” — noudattaa näennäistä säädyllisyyttä.— 330.
- ¹¹³ N — Nürnbergin kaupunki, missä Lenin oli matkallaan Genevestä Müncheniin palatessaan „Iskra” ryhmän ja „Työn vapautus” ryhmän välillä käydyistä neuvotteluista.— 331.
- ¹¹⁴ „Sopimusluonnoksen” leniniläisen „Iskra” ryhmän ja plehanovilaisen „Sotsial-demokrat” ryhmän välisestä sopimuksesta V. I. Lenin kirjoitti syyskuun alussa 1900 (ks. tätä osaa s. 331). Käsikirjoituksesta puuttuu otsikko. Otsikko on MEL-Instituutin antama.— 332.
- ¹¹⁵ „Erikoissopimus” on nähtävästi kirjoitettu myöhemmin. MEL:n Arkistossa säilytetään seuraavaa asiakirjaa, joka on pantu kirjekuoreen, missä on N. K. Krupskajan tekemä merkintä „Asiapapereita aivan ensimmäiseltä kaudelta. Sopimus „Zarjan” ja „Iskran” julkaisemisesta”:
- „1. Venäläisten sosialidemokraattien ryhmä julkaisee ja toimittaa „Zarja” kokoelmaa ja „Iskra” lehteä „Työn vapautus” ryhmän osallistuessa niiden toimittamiseen.
2. Kaikki periaatteelliset ja merkitykseltään erikoisen tärkeät kirjoitukset toimitus saattaa „Työn vapautus” ryhmän kaikkien jäsenten tietoon, ellei se ole toimitus-teknillisistä syistä mahdotonta.
3. „Työn vapautus” ryhmän jäsenet äänestävät kaikista toimituskysymyksistä henkilökohtaisesti — ollessaan läsnä toimituksen sijaintipaikalla, kirjallisesti — milloin kirjoitukset saatetaan heidän tietoonsa.

4. Jos syntyy erimielisyyttä „Työn vapautus” ryhmän kanssa, niin toimitus sitoutuu julkaisemaan täydellisesti ryhmän taikka sen kunkin eri jäsenen eriävän mielipiteen.

5. Julkisuuteen saatetaan vain tämän sopimuksen ensimmäinen pykälä.

Lokakuun 6 p:nä v. 1900”.

Asiapaperi on kirjoitettu koneella ilman otsikkoa ja allekirjoitusta.— 332.

¹¹⁶ Erotukseksi julkilausuman alkuperäisestä luonnoksesta (ks. tätä osaa, ss. 301—311), jossa esitettiin samanaikaisesti kahden äänenkannattajan — sekä sanomalehden että aikakausjulkaisun — ohjelma, „Iskran” toimituksen julkaisemassa lausunnossa puhuttiin ainoastaan „Iskra” lehdestä. Aikakauslehti „Zarjan” tehtävistä päätettiin kirjoittaa erikseen sen ensimmäisessä numerossa.— 333.

¹¹⁷ „Työväenluokan itsevapautusryhmä” — vähäinen „ekonomistien” ryhmä, joka muodostui Pietarissa syksyllä 1898 ja oli olemassa muutamia kuukausia. Ryhmä julkaisi julistuksen, jossa se selitti päämäärinään (julkaistu Lontoossa ilmestyneessä aikakauslehdessä „Nakanune”), säännöt sekä muutamia julistuksia työläisille. Lenin arvosteli tämän ryhmän katsomuksia kirjansa „Mitä on tehtävä?” II luvussa.— 334.

¹¹⁸ „Rabotsheje Delo” („Työväen Asia”) — „ekonomistien” aikakausjulkaisu, epäsäännöllisesti ilmestynyt „Venäläisten sosialidemokraattien ulkomaisen liiton” äänenkannattaja. Aikakausjulkaisu ilmestyi Genevessä vuoden 1899 huhtikuusta vuoden 1902 helmikuuhun B. N. Kritshevskin, A. S. Martynovin ja V. P. Ivanshinin toimittamana. Kaikkiaan ilmestyi 12 numeroa — yhdeksän nidettä. „Rabotshejedelolaisten” katsomuksien arvostelua ks. Leninin kirjasta „Mitä on tehtävä?”.— 335.

¹¹⁹ Kirjoitus „Liikkeemme päivänpolttavat tehtävät” julkaistiin pääkirjoituksena „Iskran” I. n:rossa.— 349.

¹²⁰ Lenin esittää perusväittämän K. Marxin kirjoittamista „Kansainvälisen Työväenyhdistyksen” (I Internationalen) „Yleisistä säännöistä” (ks. K. Marx ja F. Engels, Teokset, XIII osa, II nide, 1940, s. 684).— 351.

¹²¹ *Pjotr Aleksejevin puhe* — XIX vuosisadan 70-luvun vallankumouksellisen työmiehen P. Aleksejevin puhe, jonka hän piti tsaristisen tuomioistuimen edessä Pietarissa maaliskuun 10 (22) p:nä v. 1877, julkaistiin ensi kerran Lontoossa v. 1877 kokoelmateoksessa „Vperjod!” (epäsäännöllisesti ilmestynyt katsauskokoelma). Siitä lähtien tämä puhe julkaistiin monet kerrat illegaalisesti ja se oli laajalti tunnettu Venäjän työläisten keskuudessa.— 354.

¹²² Kysymys on v. 1857 alkaneesta kapinasta Intiassa. Kapinalla oli kansallisen vapausliikkeen luonne; se kukistettiin v. 1859.— 356.

¹²³ Englantilais-buurilainen sota (lokakuu 1899—toukokuu 1902), jonka seurauksena kaksi Etelä-Afrikan tasavaltaa — Transvaal ja Oranjen vapaavaltio — joutuivat Iso-Britannian alusmaiksi.— 356.

- 124 *II Internationalen viides kansainvälinen sosialistikongressi* pidettiin Pariisissa syyskuun 10—14 (23—27) p:nä v. 1900. Venäjän edustajistoon kuului 23 jäsentä. Muiden päätösten ohella kongressi päätti perustaa vakituisen, kaikkien maiden sosialistipuolueiden edustajista muodostetun Kansainvälisen sosialistisen toimiston, jonka sihteeristön toimipaikaksi tuli Bryssel.— 362.
- 125 „*Arsenjev*” — A. N. Potresov; „*Velika*” — V. I. Zsulitsh; „*kaksoisveli*” — P. B. Struve; „*vaimo*” — P. B. Struven vaimo N. A. Struve.— 363.
- 126 P. B. Struven „*toveri ja ystävä*” — M. I. Tugan-Baranovski.— 364.
- 127 Lenin siteeraa Gleb Uspenskin kirjoitusta „*Feodor Mihailovitsh Reshetnikov*” (ks. G. I. Uspenski, Kootut teokset, VI osa, 1919, s. 682).— 385.
- 128 Lenin siteeraa eversti Skalozubin sanoja A. S. Gribojedovin komediasta „*Vastus viisaudesta*” (ks. A. S. Gribojedov, Teokset, 1945, s. 94).— 398.
- 129 „*Kujanjuoksu*” — sotilaihin kohdistunut ruumiillinen rangaistus, joka oli käytännössä maaorjuudenaikaisen Venäjän armeijassa. Rangaistukseen tuomittu talutettiin pyssyyn sidottuna kahden sotamiesrivin muodostaman „kujan läpi”, jolloin kukin sotamiehistä löi häntä kepillä taikka vereksellä raipalla (шпицрутен). Rangaistustapaa sovellettiin erikoisen laajasti Nikolai I aikana (vuosina 1825—1855).— 399.
- 130 „*Hannibalin vala*” — vertauksellinen sanonta, jolla tarkoitetaan järkkymätöntä päättäväisyyttä taistella loppuun saakka. Johtuo karthagolaisen sotapäällikön Hannibalin nimestä.— 400.
- 131 Kirjoitus „*Työväenpuolue ja talonpoikaisto*” on hahmoitelma VSDTP:n agraariohjelmaksi, joka julkaistiin „*Iskran*” ja „*Zarjan*” toimitusten nimessä kesällä vuonna 1902 ja hyväksyttiin VSDTP:n II edustajakokouksessa.— 403.
- 132 *Neljännesmaaosuus eli nälkäpalsta* oli neljäs osa niin sanotusta „korkeimmasta” eli „ukaasin” maaosuudesta, s.o. maaosuudesta, jonka laki määräsi kyseessäolevan paikkakunnan talonpojille vuoden 1861 reformaation toimeenpantaessa. Osa entisistä maaorjatalonpojista sai nämä nälkäpalstat tilanherroilta ilmaiseksi (ilman lunastusmaksua). Siksi neljännesosuuksia sanottiin myös „lahjamaa”-osuuksiksi ja niitä saaneita talonpoikia — „lahjamaatalonpojiksi” („дарственные”).— 403.
- 133 *Väliaikaisvelvolliseksi talonpojiksi* nimitettiin niitä entisiä maaorjatalonpoikia, joiden täytyi vuonna 1861 tapahtuneen maaorjuuden lakkautuksen jälkeenkin suorittaa rasituksia (veroa tai veropäivätoimia) siihen saakka, kunnes aloittivat maaosuutensa lunastamisen tilanherralta.
- Lunastussopimuksen solmimisesta lähtien talonpojat lakkasivat olemasta „väliaikais-velvollisia” ja siirtyivät „omistaja-talonpoikien” kategoriaan.— 403.

¹³⁴ *Säännöskirja* (уставная грамота) — sellaiseksi sanottiin asiakirjaa, jonka tilanherrat laativat „vapauttaessaan” talonpojat vuoden 1861 reformin mukaisesti. Säännöskirjassa osoitettiin maan määrä, joka talonpojilla oli ollut käytössään ennen reformia, ja siihen merkittiin ne maat ja käyttöoikeudet, mitkä jäivät „vapautettaessa” ryöstetyille talonpojille. Säännöskirjassa lueteltiin myös ne rasitukset, joita maaorjatalonpojat aikaisemmin olivat suorittaneet tilanherran hyväksi. Säännöskirjojen perusteella määrättiin talonpojilta perittävien lunastusmaksujen suuruus.— 404.
